

Державний вищий навчальний заклад
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Кафедра теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор _____

“ _____ ” _____ 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Освітня програма: «Дошкільна освіта»

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта

Галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка

Робоча програма «Освітній менеджмент» для студентів спеціальності
012 Дошкільна освіта. „ ” серпня 2019 р. – __ с.

Розробники:

Матішак Маріанна Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти.

Протокол від “ ” серпня 2019 р. № 1

Завідувач кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти

_____ (Лисенко Н.В.)

“ ”серпня 2019 р.

Схвалено науково-методичною радою факультету.

Протокол від “ ” вересня 2019 р. №

“ ” вересня 2019 р.

Голова _____ (Кондур О.С.)

© _____, 20__ рік

© _____, 20__ рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 6	Галузь знань 01 Освіта	Вибіркова (за вибором студентів)	
	Спеціальність 012 Дошкільна освіта		
	Спеціальність (професійне спрямування):	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 180	Дошкільна освіта	4-й	4-й
		Семестр	
		7-8	7-8
Тижневих годин для денної форми навчання: 2,0 аудиторних – 60 самостійної роботи студента – 120	Освітній рівень: бакалавр	Лекції	
		24 год.	8
		Практичні, семінарські	
		36 год.	4
		Лабораторні	
		__ год.	
		Самостійна робота	
		120 год.	168
Індивідуальні завдання:			
__ год.			
Вид контролю: екзамен			

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 26, 7% / 73,3%

для заочної форми навчання – 7, 1% / 92, 9%

2. Мета і завдання навчальної дисципліни

Освітній компонент «Освітній менеджмент» відноситься до циклу професійної підготовки і належить до дисциплін вільного вибору студентів. Актуальність вивчення дисципліни зумовлена сучасними запитами ринкової економіки, потребою посилення конкурентоспроможності фахівців дошкільної освіти на ринку праці, підвищення ефективності управління закладами дошкільної освіти. Зміст дисципліни охоплює теорію та практику менеджменту освітньої галузі, ключові поняття й термінологію, специфіку управлінської діяльності, організацію діяльності колективу ЗДО на правових і демократичних засадах, особливості самоменеджменту, тайм-менеджменту та самомаркетингу здобувачів освіти.

Міждисциплінарні зв'язки: дисципліна «Освітній менеджмент» має міждисциплінарний характер, базується на теоретичних напрацюваннях і практичному досвіді загальної та дошкільної педагогіки, загальної психології, фахових методик тощо.

Мета навчальної дисципліни – ознайомлення студентів з теоретико-методологічними аспектами менеджменту в освітніх закладах, розвиток у майбутніх бакалаврів дошкільної освіти умінь і навичок ефективного використання сучасних технологій менеджменту в педагогічній діяльності, формування основ управлінської компетентності, удосконалення загальних та фахових компетентностей.

Завдання дисципліни:

- обґрунтувати теоретико-методологічні особливості освітнього менеджменту;
- формувати у студентів уявлення про сучасні форми і методи організації та управління закладами освіти та розвивати навички їх використання на практиці, ознайомити з формами, методами і засобами оцінки якості освітнього процесу в ЗДО;
- розкрити психологічні механізми професійної діяльності менеджерів освітніх закладів, розвивати навички міжособистісної взаємодії та комунікації для підвищення ефективності освітнього процесу;

- формувати уявлення студентів про особливості менеджменту ЗДО;
- формувати основи управлінської компетентності майбутніх педагогів;
- спонукати майбутніх вихователів ЗДО до самоосвіти та творчого підходу у професійній діяльності

У результаті вивчення освітнього компоненту студенти мають оволодіти загальними і фаховими компетентностями:

Загальні компетентності:

КЗ-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

КЗ-5. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

КЗ-6. Здатність до міжособистісної взаємодії.

КЗ-7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

КЗ-8. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

Спеціальні (фахові компетентності):

КС-1. Здатність працювати з джерелами навчальної та наукової інформації

КС-17. Здатність нести відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах праці.

КС-18. Здатність знаходити, опрацьовувати потрібну освітню інформацію та застосовувати її в роботі з дітьми, батьками.

КС-19. Здатність до комунікативної взаємодії з дітьми, батьками, колегами.

КС-20. Здатність до самоосвіти, саморозвитку, до безперервності в освіті для постійного поглиблення загальноосвітньої та фахової підготовки, перетворення набуття освіти в процес, який триває впродовж усього життя людини.

Програмні результати навчання

ПР-05 Здійснювати взаємодію в роботі закладу дошкільної освіти, сім'ї та школи. Залучати батьків до організації освітнього процесу з дітьми раннього і дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

ПР-07 Планувати освітній процес в закладах дошкільної освіти з урахуванням вікових та індивідуальних можливостей дітей раннього і дошкільного віку, дітей з особливими освітніми потребами та скласти прогнози щодо його ефективності.

ПР-09 Розуміти історію та закономірності розвитку дошкільної освіти. Аналізувати педагогічні системи минулого та творчо трансформувати їх потенціал у сучасний навчально-виховний простір закладу дошкільної освіти.

ПР 12 Будувати цілісний освітній процес з урахуванням основних закономірностей його перебігу. Оцінювати власну діяльність як суб'єкта педагогічної праці

ПР-13 Здійснювати управління якістю освітнього процесу, керуючись психолого-педагогічними принципами його організації в системі дошкільної освіти та взаємодії з сім'єю

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні засади освітнього менеджменту

Тема 1. Освітній менеджмент як галузь знань та сфера діяльності.

Мета і завдання дисципліни. Генеза поняття «менеджмент» в науці і практиці. Етапи становлення менеджменту в історичному контексті. Характеристика основних категорій «освітній менеджмент», «педагогічний менеджмент», «управління», «керівництво».

Тема 2. Теоретичні основи освітнього менеджменту.

Закономірності і принципи освітнього менеджменту. Основні функції менеджменту в системі освіти: планування, мотивація, організація, контроль.

Тема 3-4. Особливості менеджменту в системі дошкільної освіти.

Система управління освітою в Україні. Органи управління ЗДО. Класифікація методів управління ЗДО. Інноваційні технології управління в дошкільній освіті.

Тема 5-6. Методологія стратегічного менеджменту в освіті

Поняття стратегії та стратегічного менеджменту. Елементи стратегічного менеджменту. Моніторинг якості освітнього процесу ЗДО. Освітній маркетинг

Тема 7-8. Менеджмент інноваційних проєктів у системі дошкільної освіти.

Поняття про інноваційний менеджмент. Засоби інноваційних процесів у дошкільній освіті. Система управління інноваційною діяльністю ЗДО. Інноваційна компетентність керівника освітнього закладу. Формування готовності педагогічного колективу до інноваційної діяльності. Технологія проєктування інноваційного розвитку навчального закладу

Тема 9. Імідж сучасного ЗДО.

Проблема формування іміджу сучасного ЗДО. Структура іміджу освітнього закладу. Етапи формування іміджу. Технології і стратегії формування іміджу.

Змістовий модуль 2. Проєктування менеджменту сучасних ЗДО:

особистісно орієнтований підхід

Тема 10-11. Керівник сучасного ЗДО – освітній менеджер

Особистісні якості менеджера освітнього процесу. Характеристика поняття «управлінська культура». Цінності керівника та управлінська культура. Шляхи розвитку управлінської культури керівника

Тема 12. Керівництво і лідерство.

Концепція лідерства в системі освіти. Вимоги до сучасного лідерства в освітніх організаціях. Роль лідера у командному підході в освітній організації.

Тема 13-14. Соціально-психологічні засади освітнього менеджменту

Зміст соціально-психологічних функцій керівництва. Формування сприятливого соціально-психологічного клімату в педагогічному колективі. Проблеми формування та вдосконалення стилю керівництва установами освіти. Психологія управлінського спілкування. Керівник та конфлікти в установах освіти.

Тема 15. Ділова кар'єра вихователя ЗДО.

Ділова кар'єра та її організація. Принципи планування та управління діловою кар'єрою. Принципи кар'єрної стратегії.

Тема 16-17. Самоменеджмент майбутнього вихователя ЗДО.

Самоменеджмент педагогічної діяльності. Визначення ціннісних орієнтирів. Самомотивування і самоконтроль. Технології тайм-менеджменту.

Тема 18. Самомаркетинг педагога.

Поняття про самомаркетинг. Конкурентоздатність сучасного педагога. Функції та етапи самомаркетингу. Форми самопрезентації.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1												
Тема 1. Освітній менеджмент як галузь знань та сфера діяльності	15	2	2			11	15	2				13
Тема 2. Теоретичні основи освітнього менеджменту	15	2	2			11	15					15
Тема 3-4. Особливості менеджменту в системі дошкільної освіти	15	2	4			9	15					15
Тема 5-6. Методологія стратегічного менеджменту в освіті	15	2	4			9	15					15
Тема 7-8. Менеджмент інноваційних проектів у системі дошкільної освіти	15	2	4			9	15	2				13
Тема 9. Імідж сучасного ЗДО	15	2	2			11	15		2			13
Тема 10-11. Керівник сучасного ЗДО – освітній менеджер	15	2	2			11	15	2				13
Тема 12. Керівництво і лідерство.	15	2	2			11	15					15
Тема 13-14. Соціально-психологічні засади освітнього менеджменту	15	2	4			9	15					15
Тема 15. Ділова кар'єра вихователя ЗДО	15	2	2			11	15					15
Тема 16-17. Самоменеджмент майбутнього вихователя ЗДО	15	2	4			9	15	2				13

Тема 18. Самомаркетинг педагога	15	2	2			11	15		2			13
усього	180	24	36				180	8	4			168

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Освітній менеджмент як галузь знань та сфера діяльності	2
2	Тема 2. Теоретичні основи освітнього менеджменту	2
3	Тема 3-4. Особливості менеджменту в системі дошкільної освіти	4
4	Тема 5-6. Методологія стратегічного менеджменту в освіті	4
5	Тема 7-8. Менеджмент інноваційних проектів у системі дошкільної освіти	4
6	Тема 9. Імідж сучасного ЗДО	2
7	Тема 10-11. Керівник сучасного ЗДО – освітній менеджер	4
8	Тема 12. Керівництво і лідерство.	2
9	Тема 13-14. Соціально-психологічні засади освітнього менеджменту	4
10	Тема 15. Ділова кар'єра вихователя ЗДО	2
11	Тема 16-17. Самоменеджмент майбутнього вихователя ЗДО	4
12	Тема 18. Самомаркетинг педагога	2

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Освітній менеджмент як галузь знань та сфера діяльності	11
2	Тема 2. Теоретичні основи освітнього менеджменту	11
3	Тема 3-4. Особливості менеджменту в системі дошкільної освіти	9
4	Тема 5-6. Методологія стратегічного менеджменту в освіті	9
5	Тема 7-8. Менеджмент інноваційних проектів у системі дошкільної освіти	9
6	Тема 9. Імідж сучасного ЗДО	11

7	Тема 10-11. Керівник сучасного ЗДО – освітній менеджер	9
8	Тема 12. Керівництво і лідерство.	11
9	Тема 13-14. Соціально-психологічні засади освітнього менеджменту	9
10	Тема 15. Ділова кар'єра вихователя ЗДО	11
11	Тема 16-17. Самоменеджмент майбутнього вихователя ЗДО	9
12	Тема 18. Самомаркетинг педагога	11

7. Індивідуальні завдання

Тематика презентацій та наукових доповідей для самостійної роботи студентів

1. SKRUM-технологія – сучасний ефективний метод управління проектами в закладі дошкільної освіти
2. Актуальні якості менеджера освіти
3. Антиінноваційні бар'єри у педагогів та їх подолання.
4. Бренд-стратегія сучасного закладу дошкільної освіти.
5. Види іміджу відповідно до функціонального підходу
6. Вплив реклами і PR (публіситі) на створення позитивного іміджу ЗДО
7. Впровадження ІКТ в освітній простір сучасного ЗДО.
8. Готовність педагогів до інноваційної діяльності.
9. Економічний механізм освітнього менеджменту
10. Елементи фірмового стандарту, які можна використовувати в ЗДО
11. Ефективність освітнього менеджменту
12. Завдання органів управління дошкільною освітою
13. Інноваційні підходи до управління в системі освіти.
14. Іноземні моделі управління дошкільною освітою.
15. Історія виникнення менеджменту в освітній діяльності
16. Керівництво і лідерство
17. Кодекс психологічно грамотної поведінки керівника освітнього закладу
18. Концепція лідерства в управлінні освітніми системами.
19. Коучинг як засіб удосконалення стилю управлінської поведінки керівника в освітній галузі.

20. Критерії ефективності професійної діяльності менеджера освітньої сфери
21. Лідери в сучасній освіті.
22. Лідерські якості менеджера освіти
23. Мета професійної діяльності менеджера дошкільної освіти
24. Моральні якості менеджера освіти
25. Мотиваційний менеджмент в освіті.
26. Напрями оновлення системи дошкільної освіти
27. Нові технології у створенні іміджу сучасного дошкільного закладу
28. Органи управління ЗДО
29. Основні типи кар'єрних процесів
30. Основні функції менеджменту в освіті
31. Основні цілі педагогічного менеджменту
32. Правила створення ефективного логотипу ЗДО
33. Принципи вдосконалення іміджу педагога-вихователя
34. Принципи кар'єрної стратегії
35. Проблеми процесу управління діловою кар'єрою
36. Професійна «Я-концепція» педагогів-дошкільників.
37. Професійна компетентність керівника ЗДО
38. Рівні діяльності менеджера сфери освіти
39. Самоменеджмент сучасного педагога
40. Складові іміджу вихователя ЗДО
41. Складові іміджу ЗДО
42. Спільне у змісті діяльності менеджера і педагога
43. Створення позитивного іміджу дошкільного закладу за допомогою ЗМІ
44. Структура освіти в Україні
45. Структурно-функціональні компоненти освітнього менеджменту
46. Теорії лідерства.
47. Фандрайзинг в освітній діяльності
48. Функції керівника ЗДО
49. Характеристика поняття «імідж ЗДО»
50. Чинники ефективного освітнього менеджменту

8. Методи навчання

Методи, методики та технології, які плануються для застосування у процесі вивчення навчальної дисципліни – словесні (лекція, бесіда, пояснення, розповідь, навчальні дискусії, наукові повідомлення), наочні (презентація, інтелект-карта, "хмара тегів", інфорграфіка), практико-теоретичні (розв'язання психолого-педагогічних задач, case-study, або метод конкретних ситуацій), інформаційно-комунікаційні технології (Google-клас, Google-форми, Padlet), інтерактивні методи (асоціації, "мікрофон", "мозковий штурм", моделювання ситуацій, робота в малих групах, робота в парах, метод проєктів), методи розвитку критичного мислення ("передбачення", "читання з позначками", "прес").

9. Методи контролю

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

-методи усного контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, екзамен.

-методи письмового контролю: модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування, есе.

-комп'ютерного контролю: тестові програми, екзамен.

-методи самоконтролю: уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80 – 89	B	добре	
70 – 79	C		

60 – 69	D	задовільно	
50 – 59	E		
26 – 49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-25	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Рекомендована література

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. Богуш; Авт. кол-в: Богуш А., Беленька Г., Богінч О. та ін. К.: Видавництво, 2012. 26 с.
2. Бишоф А. Самоменеджмент. Эффективно и рационально / А.Бишоф, К.Бишоф; [пер. с нем. Д. А. Пергамент]. 2-е изд., испр. М.: Омега-Л, 2006. 127 с.
3. Василенко В. О., Шматько В.Г. Інноваційний менеджмент: навч. посібник. 3-е, випр. та доп. Київ : ЦНЛ, 2005. 440 с.
4. Від керівника до лідера: практичні поради для директорів шкіл та керівників відділів освіти. URL : <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/521/12.2019.pdf>
5. Вірна Ж. П., Мудрик А. Б. Особистісна вимогливість професіонала : теорія, практика, методи вивчення : монографія. Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк : Вежа-Друк, 2014. 255 с.
6. Даниленко Л. Інноваційний освітній менеджмент: навч. посібник. Київ: Главник, 2006. 143 с.
7. Даниленко Л. Менеджмент інновацій в освіті. Київ : Шкільний світ, 2007. 119 с.
8. Джей Р., Темплар Р. Энциклопедия менеджера: алгоритмы эффективной работы. М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. 678 с.
9. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; [голов. ред. В. Г. Кремень]. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
10. Зайверт Л. Ваше время – в Ваших руках: (Советы руководителям, как эффективно использовать рабочее время) Пер. с нем./Авт. предисл. В.М.Шепель. М.: Экономика, 1990. 232 с.
11. Зайченко О. Управління дошкільним навчальним закладом у сучасних умовах URL : <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/106/19449-upravlinnya-doshkilnim-navchalnim-zakladom-u-suchasnix-umovax.html>

12. Закон України «Про дошкільну освіту». URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
13. Калашнікова С.А. Освітня парадигма професіоналізації управління на засадах лідерства. Київ: Університет ім. Бориса Грінченка, 2010. 390 с.
14. Карамушка Л.М. Психологія освітнього менеджменту : навч. посібник. Київ: Либідь, 2004. 424 с.
15. Коберник О. М., Гагарін М. І. Менеджмент в освіті : навчальний посібник. 3 вид. Умань : ВПЦ «Візаві». 2017. 242 с.
16. Козлова О. Г., Міленкова Р. В. Інноваційна культура: сутнісні характеристики: Монографія. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2007. 140 с.
17. Коучинг як технологія розвитку лідерства у сфері освіти / О. О. Нежинська, В. М. Тименко // *Теоретичний та науково-методичний часопис «Вища освіта України»*. 2017. № 2 (додаток 1) ; Тематичний випуск «Університет і лідерство». Київ : Інститут вищої освіти НАПН України, 2017. С. 65–68.
18. Крижко В.В. Теорія та практика менеджменту в освіті. навч. посібник. Вид. 2-ге допрацьоване. К.: Освіта України, 2005. 256 с.
19. Лідерство у діяльності керівника освітньої організації / О. І. Бондарчук, О. О. Нежинська : спецкурс для слухачів очно-дистанційної форми навчання в системі післядипломної педагогічної освіти. Київ , 2017. 36 с.
20. Лунячек В. Е. Педагогічний менеджмент : навчальний посібник. 2-е вид., випр. Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2015. 512 с.
21. Лютко О. Теоретико-методологічні засади мотиваційного менеджменту в освіті. *Нова педагогічна думка*. 2020. № 1 (101). С.16-20.
22. Мармаза О. І. Інноваційний менеджмент. Харків : ТОВ «Планета-принт», 2016. 197 с.
23. Мартинець Л. А. Сучасні моделі освіти: навч.-метод. посібник. 2-е вид., доповн. та переробл.
24. Менеджмент в освіті: навч. посіб. / А. А. Семез ; Кіровогр. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. Кіровоград, 2011. 167 с.
25. Мистецтво управління ДНЗ / уклад. Л. А. Шик. Х.: Вид. група «Основа», 2013. 441 с.
26. Монастирський Г.Л. Теорія організацій : підручник. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 288 с.
27. Мороз І. В. Менеджмент і маркетинг в освіті: навч.–метод. посіб. М–во освіти і науки України, Переяслав–Хмельниць. держ. пед. ун–т. К. : Освіта України, 2009. 192 с.
28. Мотиваційний менеджмент : підручник / А. М. Колот, С. О. Цимбалюк. Київ : КНЕУ, 2014. 479 с.

29. Онаць О. М. Інноваційні технології в управлінській діяльності керівника опорного закладу освіти в підручнику для менеджера. Проблеми сучасного підручника. Випуск 20 (2018). С.287–297.
30. Піроженко Т.О. Якість дошкільної освіти: сучасна ситуація та погляд у перспективу. URL :
<http://lib.iitta.gov.ua/717520/1/%D0%AF%D0%BA%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%B4%D0%BE%D1%88%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8.pdf>
31. Сақун А.А. Самоменеджмент: учеб. пособие / А.А.Сақун, К.П.Аветисян, Н.А.Калугина. Одесса: ОНАС им. А.С.Попова, 2012. 144 с.
32. Теоретико-методологічні засади формування компетентнісно орієнтованого дидактичного середовища в умовах ЗВО : монографія / Г. Удовіченко, І. Сіняговська, О. М. Бондаревська, Д. В. Фурт ; за ред. Г. Удовіченко, І. Сіняговської ; ДонНУЕТ. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов. 2019. 167 с. URL :
<http://elibrary.donnuet.edu.ua>.
33. Тягур Р.С., Тягур Т. Р. Менеджмент в освіті : курс лекцій для студентів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2010. 300 с.
34. Фарухшина М. Інструменти педагогічного маркетингу в професійній діяльності педагога Нової української школи. *Методист*. №6, червень 2018. URL : <http://www.osvitaua.com/2018/07/65799/>
35. Формування інноваційного простору дошкільної освіти: наук.-метод. посіб. /упоряд. Н. В. Любченко, О. А. Прокопенко; А. С. Виноградова за ред. Є. Р. Чернишової /Ун -т менедж. освіти НАПН України. Київ, 2012. Ч. 1. 112 с.
36. Шоробура І.М. Менеджмент : навчальний посібник. Хмельницький, 2014. 457 с.
37. Шоутен Т., Даниленко Л. І., Зайченко О. І., Софій Н. З. Менеджмент керівників закладів дошкільної і початкової освіти / за заг. ред. Даниленко; Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». К.: СПД-ФО К. С.Парашин, 2009. 112 с.

12. Інформаційні ресурси

Адреси бібліотек:

1. Наукова бібліотека педагогічного факультету Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника – вул. Бандери, 1
2. Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека ім. І. Франка – вул. Чорновола, 22

Інтернет ресурси:

1. www.mon.gov.ua/ - Сайт Міністерства освіти і науки України
2. <http://www.nbuv.gov.ua/> - Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.
3. <https://lib.if.ua/> - Сайт Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка
4. [http://lib.pnu.edu.ua.](http://lib.pnu.edu.ua) – Сайт наукової бібліотеки Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника.